

Eliana Moscarda Mirković

Katja Radoš-Perković

Traduktološki pristup, prijevodne
strategije i kulturološki doprinos u prvom
cjelovitom talijanskom prijevodu
Hektorovićeve ekloge *Ribanje i ribarsko
prigovaranje*

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK 821.163.42.03=131.1

811.163.42'255.4=131.1

Prvi cjeloviti talijanski prijevod Hektorovićeve *Ribanja i ribarskoga prigovaranja* plod je entuzijazma slovensko-talijanske znanstvenice i prevoditeljice Sare Trampuž. Prijevod je nastao još 2006. godine i do danas nije objavljen u tiskanom obliku, već je dostupan samo na mrežnoj poveznici portala *Viaggio adriatico*. Iako je neobično da se ovo renesansno djelo tek u 21. stoljeću prvi puta predstavlja talijanskoj znanstvenoj i široj publici, razlog vjerojatno leži u njegovoj davnoj diskvalifikaciji iz pera poznatoga talijanskog slavista Artura Cronije. Naime, Cronia je Hektorovićeve eklogu usporedio s onodobnim talijanskim inačicama *ecloge piscatorie* i, utvrdivši da je vrlo različita od talijanskoga modela, zaključio kako je samim time manje vrijedna u kontekstu vremena i žanra. Upravo spomenuta različitost i jedinstvenost *Ribanja*, dobro poznata u kroatističkim i slavističkim specijaliziranim krugovima, postala bi, zahvaljujući prijevodu, dostupna i talijanistima, omogućujući otkrivanje novih aspekata, srodnosti i vrijednosti djela. Rad istražuje traduktološke osobine talijanskoga prijevoda Sare Trampuž i njihov učinak na prijenos izvornih motiva u kulturu primateljicu. Pomoću primjera iz izvornika i prijevoda, prikazuju se uočene prijevodne strategije kao što su leksička kreacija ili opisni prijevod, odnosno slobodna interpretacija stihova. Posebno se ističe način na koji prevoditeljica tumači kulturno specifične elemente poput toponima, antroponima ili pojmova vezanih uz ribarenje i vrste riba.

Ključne riječi: Hektorović, ribarska ekloga, talijanski prijevod, traduktološka analiza

Uvod

Ekloga Petra Hektorovića *Ribanje i ribarsko prigovaranje* jedan je od kamena temeljaca hrvatske književnosti i prekrasan je primjer renesansne žanrovske raznovrsnosti. Djelo je privuklo pozornost ne samo povjesničara i teoretičara književnosti i kroatista već i muzikologa, etnologa, filozofa, ali i stručnjaka iz prirodnih znanosti koji iz spjeva crpe raznovrsne podatke. Povijesno je Hektorović neosporno povezan s talijanskom kulturom, zato što je ostavio zapise na talijanskom jeziku, što je njegov rodni otok Hvar bio pod upravom Mletačke Republike te se pjesnik školovao i kasnije boravio u Italiji, ali, na tragu neutemeljenoga minoriziranja i gotovo diskvalifikacije njegova djela iz pera uglednoga talijanskog slavista Artura Cronije još u godinama prije Drugoga svjetskog rata,¹ talijanska književnost i kultura nije nikada obratila veću pozornost na njegovo stvaralaštvo. Razlog djelomično leži i u nemogućnosti da se precizno odredi žanr toga književnog djela, odnosno u činjenici da se djelomično uklapa u obrasce Sannazarove ribarske ekloge,² što bi Croniji bio dovoljan razlog da Hektorovićevo djelo označi kao preradu talijanskoga uzora, ali bi prije bilo primjer manje poznatoga napuljskoga renesansnoga pjesničkog oblika *gliommero* (Delbianco, Roić 2007: 225), strukturiranoga u dvostruko rimovanim jedanaestercima, u kojem se pripovijedalo o dnevnim zbivanjima, ubacivalo poslovice, priče i legende.³ U ključnom eseju Bojana Bujića, objavljenom u dvojezičnom izdanju *Ribanja* iz 1997., tumači se širi kulturološki kontekst i mogući utjecaji na oblik *Ribanja* i na prisutnost bugarštica, počasnica i notnoga zapisa uz tekst. Među tim utjecajima Bujić spominje tradiciju talijanskih glazbeno-scenskih *intermedija*, platonizam Marsilia Ficina, te posebnu sklonost renesansne mletačke književnosti prema turskim temama (Bujić 1997).

Podaci o prijevodima Hektorovićevih djela na strane jezike, nažalost, vrlo su oskudni (*Hrvatski biografski leksikon* uopće ih ne navodi), pa tako nailazimo samo na podatak da su pedesetih godina prošloga stoljeća ulomci djela prevedeni

---

¹ „[...] koristio se [Hektorović, nap. a.] elegantno tuđim modelima i iz njih je precrtao svoje djelo, koje ni takvo nema traga prave poezije i odaje njegovu senilnost.“ (Cronia, prema Delbianco 2004: 88)

² O žanrovskom određenju djela i osobinama ribarske ekloge usp. Švelec 1998: 76-77 i Torbarina 1970: 213.

³ *Enciclopedia Treccani*, www.treccani.it, sub voce.

na mađarski (1952., 1955. i 1971.), na ruski (1959.) i na talijanski (E. Sepich 1956. i A. Cronia 1963.).⁴ Povrh toga, 1968. Johanna Teutschmann prevodi ulomke na njemački jezik (Trampuž 2007: 6), dok je prvi cjeloviti prijevod *Ribanja* djelo engleskoga slavista Edwarda D. Goya, objavljeno 1979. u Bristolu (Delbianco, Roić 2007: 219). Taj je prijevod 1997. objavljen u Hrvatskoj kao dvojezično izdanje. Bilježimo još cjeloviti prijevod skupine prevoditelja (Ulla Britt Frankby, Gunnar Jacobsson i Bengt A. Lundberg) na švedski 1994. godine (Trampuž 2007: 6). U ovome radu predstavljamo prvi cjeloviti talijanski prijevod Sare Trampuž, dovršen 2006., ali objavljen tek 2015., i to samo u digitalnom obliku, na internetskim stranicama digitalne biblioteke međunarodnoga projekta *Viaggio adriatico*.

Obilježja prijevoda

Najprije valja naglasiti da prijevod Sare Trampuž nije naručen prijevod, već isključivo plod njezina entuzijazma i osobnih interesa prema Hektorovićevu djelu. Prevoditeljica otvoreno u uvodu kaže da prijevod nije pjesnički, niti rezultat dubljega filološkoga proučavanja, već da mu je jedini cilj „učiniti ovaj izvanredan tekst dostupnim talijanskome čitatelju“⁵ (Trampuž 2007: 6). Prijevod je strukturiran u slobodnim stihovima koji prate izvornik i suvremenim talijanskim jezikom vjerno prenose sadržaj. Radi se o vrsti prijevoda koju Iva Grgić Maroević naziva organičkom,⁶ ili o inačici filološkoga prijevoda, prema klasifikaciji Bruna Osima,⁷ jer su sve kulturološke reference sačuvane, prenesene i dijelom rastumačene u bilješkama, ali je istovremeno neupitna čitljivost, odnosno razumljivost i jednostavnost prijevoda. U svakom slučaju, možemo tvrditi da je u pitanju djelomična adekvacija (prikladnost), prema podjeli Gideona Touryja na

---

⁴ *Leksikon pisaca Jugoslavije* 1979: 372-373.

⁵ „Essa punta esclusivamente a rendere accessibile questo testo straordinario al lettore italiano.“

⁶ „[...] riječ je o prevođenju stihova stihovima, ali s težištem na fenotipskom, a ne genotipskom aspektu, ili, jasnije rečeno, na pojavnosti svakoga pojedinoga stiha, a ne na proklamiranom modelu stiha. Ova praksa osobiti potencijal nosi kad se radi o dugim sastavcima [...].“ (Grgić Maroević 2009: 153)

⁷ „[...] è una traduzione interlinguistica adeguata e non accettabile, ossia che si pone come dominante assoluta l'accesso del lettore alla struttura dell'originale, non la leggibilità del metatesto. [...] Come le precedenti, fa parte delle strategie traduttive che allargano gli orizzonti culturali del lettore modello, anziché restringere gli orizzonti culturali dell'originale per adattarli. I parametri di versificazione, nella traduzione filologica, sono osservati solo quando sia possibile (la rima, per esempio, è difficilmente riproducibile). Metro, verso, e, in qualche caso anche suono, sono riprodotti nella misura permessa dalla struttura linguistica diversa.“ (Osimo 2008: 118)

adekvatan prijevod, u kojem je dominantna prijenos kulture izvornoga teksta, i prihvatljiv prijevod, u kojem je naglasak na razumljivosti (Osimo 2008: 59, Pavlović 2015: 128). Prijevodu prethodi opsežan uvodni esej, s mnoštvom bibliografskih referenci i posebnim osvrtom na Hektorovićev doprinos povijesti glazbe (Trampuž je po obrazovanju i muzikologinja) te je opremljen brojnim i korisnim bilješkama temeljenima na izdanju iz 1951. i na tumačenjima Ramira Bujasa.

Naslov

Zanimljivo je da je zadnji dio koji je preveden na talijanski jezik upravo naslov (Trampuž 2007: 7). Nakon prvoga izbora da se naslov prevede kao *La pesca e i dialoghi dei pescatori*, prevoditeljica je odlučila umjesto *dialoghi*⁸ rabiti riječ *discorsi*. Znamo međutim da „ribarsko prigovaranje“ zapravo „prevodi“ talijanski izraz *egloga piscatoria* – oblik nastao u talijanskoj književnosti kao ostvaraj humanističke ribarske buklike.⁹

Taj se izbor objašnjava činjenicom da se tekst samo djelomično sastoji od dijaloga, dok prevladavaju opisi, razmišljanja u obliku unutarnjega monologa, poslovice i pjesme koji smještaju ovo djelo izvan strogih žanrovskih okvira. Prevoditeljica u predgovoru tvrdi kako je bilo moguće prihvatiti i Goyevu varijantu *Fishing and Fishermen's Conversations* (Goy 1997: 14) te prevesti naslov na talijanski kao *La pesca e le conversazioni dei pescatori*. Međutim prevoditeljica dijelom preuzima rješenje Artura Cronije *La pesca e discorsi pescherecci* (Cronia 1956: 47) i slažemo se s tom odlukom jer su riječi *discorso* i *conversazione* u današnjem standardnom talijanskom jeziku gotovo sinonimi. U prošlosti riječ *discorso* označavala je: „una manifestazione del proprio pensiero come atto singolo ed individuale di comunicazione linguistica“¹⁰ (Devoto, Oli 2007: 839). Danas je ona poprimila različite konotacije, tako se najčešće upotrebljava u smislu: „una generica iniziativa sul piano operativo, ed un atteggiamento o un orientamento sul piano culturale-esistenziale“¹¹ (Devoto, Oli 2007: 839). Riječ

⁸ U prijevodu *Povijesti hrvatske književnosti* Dubravka Jelčića koristi se riječ *dialogo* u naslovu *Pesca e dialogo fra pescatori* (Jelčić 2005: 46).

⁹ Vidi bilješku 2.

¹⁰ „Izražavanje vlastitoga mišljenja kao jedinstven i individualan čin u jezičnoj komunikaciji“. Prevele autorice.

¹¹ „Opća inicijativa na operativnoj razini, te stav ili usmjerenje na kulturno-egzistencijalnom planu“. Prevele autorice.

dialogo označava „un colloquio tra due o più persone“¹² (Devoto, Oli 2007: 799) pa je značenje suženo u usporedbi s *discorso*.

Prijevodne strategije

Na temelju uvida u tekst izvornika i prijevoda, moguće je izdvojiti nekoliko učestalih prijevodnih strategija. Najprije je uočljiva aktualizacija (Osimo 2008: 187) jezika izvornika. Iako je u prijevodima starije književnosti mnogo češća arhaizacija (Osimo 2008: 185), prevoditeljica nije posegnula za tom strategijom, već je odlučila prenijeti djelo suvremenim talijanskim jezikom. Isto tako, jezik prijevoda nije dijalektaliziran, što bi bilo moguće s obzirom na činjenicu da je Hektorovićev idiolekt čakavski. Uporabom standarda olakšana je suvremena recepcija i razumijevanje teksta, te se time čak i približava izvornoj lakoći recepcije u Hektorovićevu vremenu. Naime, jezik kojim je izvornik napisan danas je gotovo nerazumljiv prosječnom hrvatskom govorniku, dok je u vremenu i kontekstu u kojem je nastao bio posve čitak i jasan, tako da je izbor prevoditeljice smislen i sigurno učinkovitiji od bilo kakvoga potencijalnoga patiniranja jezika. Primjetno je još nekoliko uobičajenih prijevodnih strategija koje ćemo u nastavku oprimjeriti i rastumačiti, poput pojednostavlivanja i različitih vrsta pojašnjavajućih postupaka.

Pojednostavljivanje ili neopravdano izostavljanje¹³ strategija je kojom se dulje sekvence izvornoga teksta krata ili zamjenjuju jednostavnijom formulom ili čak djelomično izbacuju, a uočavamo ga u sljedećem primjeru:

Primjer 1

HEKTOROVIĆ (155-156)

I rekoh: Bratjo ma, **svaki vās ufan stoj**

Da vam sam sasvima obezan čuvši toj.

TRAMPUŽ

Allora dissi: “Fratelli, **credetemi**

Che vi sono riconoscente per queste parole

¹² „Razgovor između dviju ili više osoba“. Prevele autorice.

¹³ Naziv ovoga pojma je proizvoljan prijevod talijanskih traduktoloških pojmova *ipotraduzione* i *ommissione ingiustificata* (Delisle, Lee-Jahnke, Cormier 2006: *sub voce*), koje Pavlović ne definira već samo prenosi Chestermanovu klasifikaciju takozvanih pragmatičkih strategija unutar koje je ovaj postupak nazvan Promjena u količini informacija. (Pavlović 2015: 69)

U prvom se primjeru jasno vidi da je označeni dio stiha „svaki vas ufan stoj“ (neka svaki od vas bude uvjeren) preveden mnogo kraćim i pojednostavljenim „credetemi“ (vjerujte mi).

Ipak, mnogo je češći slučaj da prevoditelji rabe neki oblik pojašnjavanja ili eksplikacije,¹⁴ bilo da se radi o leksičkoj kreaciji (*overtranslation*) (Osimo 2008: 215, Pavlović 2015: 85), dodavanju nepostojećih elemenata (Pavlović 2015: 80) ili slobodnoj interpretaciji izvornika, takozvanom opisnom prijevodu (Pavlović 2015: 78), pa je takvih primjera i u ovome prijevodu mnogo veći broj. Primjer 2 odnosi se na eksplikaciju zamjenica koje se referiraju na Hektorovićeve utvrde – ljetnikovac Tvrdalj:

Primjer 2

HEKTOROVIĆ (31-32)

Bud da ki **ga** vide, toli im drag bude,
Kad **u njem** poside, toli se ne čude,

TRAMPUŽ

Tvrdalj è talmente caro a chiunque lo veda,
E quando si trovano **tra le sue mura**, non si stupiscono di tutto ciò,

U stihovima izvornik ne spominje izravno građevinu (naziv se spominje ranije, u 25. stihu), već se samo referira na nju zamjenicama, dok u prijevodu nalazimo umetnuti naziv na poziciji subjekta, i zatim u drugom stihu dodatno pojašnjenje „tra le sue mura“ (među njegovim zidinama) ondje gdje izvornik kaže samo „u njem“. Primjer 3 prikazuje sličnu eksplikativnu intervenciju prevoditeljice, s tim da se u ovom slučaju radi o umetanju novoga sadržaja, odnosno o dodavanju:

Primjer 3

HEKTOROVIĆ (183-184)

Na onu tarpezu kamenu, ka stoji
Gdino se vitezu **takovu** pristoji.

TRAMPUŽ

Su quella tavola di pietra posta **vicino al pergolato**,
Nel luogo in cui si conviene per un cavaliere **di tal rango**.

---

¹⁴ Chestermanova klasifikacija pragmatičkih strategija, postupak nazvan Promjena u stupnju eksplicitnosti. (Pavlović 2015: 68)

Prevoditeljica u tome primjeru izvornome „gdino“ (ondje gdje), prevedenom već u proširenom obliku kao „nel luogo in cui“ (na mjestu na kojem), dodaje pojašnjenje formulirano kao konkretna prostorna referenca „vicino al pergolato“ (pokraj pergole, sjenice). I u sljedećem stihu vidimo da se sintagma „takovu vitezu“, čije je značenje implicitno, pojašnjava pomoću dodatka „di tal rango“ (takvoga položaja, statusa).

Posljednji oblik strategije pojašnjavanja jest opisni prijevod, odnosno slobodna interpretacija izvornika u kojoj ne nalazimo nužno više teksta, nego istu misao prevedenu pomoću druge slike, kao u primjeru 4:

Primjer 4

HEKTOROVIĆ (1015-1016)

Inako čineći porugan će biti,

Hodeći i ležeći sraman će živiti.

TRAMPUŽ

Facendo diversamente, sarà schernito

Sia di giorno che di notte e vivrà umiliato.

U tome je primjeru uočljivo da je metaforička slika izvornika „hodeći i ležeći“, korištena kako bi se dočaralo neprekidno vrijeme, prevedena tumačenjem ove retoričke figure i korištenjem doslovne slike „sia di giorno che di notte“ (i danju i noću).

Prijevod kulturno specifičnih elemenata – toponimi i antroponimi

Osim spomenutih strategija, u tome je prijevodu osobito važno na koji su način preneseni kulturno specifični elementi, poput brojnih toponima, malobrojnih antroponima i različitih stručnih ribarskih pojmova. Hektorovićevo *Ribanje* izrazito je kulturno specifičan tekst. Mnoštvo geografskih, ribarskih, etnoloških, glazbenih i drugih podataka koje sadrži usko je vezano za kulturu izvornika i vrlo konkretno dokumentira povijesni prostor i ljude. Prevoditeljica zadržava sve toponimske oznake u izvornim oblicima i ne pokušava čak ni transkribirati hrvatska slova, nego se koristi hrvatskim dijakritičkim znakovima. Što se tiče antroponima, oni ostaju svi posve jednaki kao u izvorniku, s jednom iznimkom u 1160. stihu, gdje se govori o Don Mavru (Vetranoviću), a u prijevodu nalazimo talijansku inačicu imena (Don Mauro). Egzotizacija (Pavlović 2015: 86-87) sadržaja specifičnih za hrvatsku kulturu, odnosno kulturu izvornika, posebice je izražena u prijevodu narodnih pjesama, poput bugarštice o kraljeviću Marku,

gdje prevoditeljica zadržava sintagmu „Kraljević Marko“ kao okamenjenu formulu, čak i kada u izvorniku nalazimo varijacije poput „kneže Marko“ ili „viteže“, što je vidljivo u petom primjeru:

Primjer 5

HEKTOROVIĆ (544-549)

Kada dojdeš, **kneže Marko**, k našoj majci junačkoj,
Nemoj to joj, ja te molim, kriva dila učiniti,
I moj dil ćeš podati, **kneže Marko**, našoj majci,
Zašto si ga nigdar veće od mene ne dočeka.

TRAMPUŽ

Kraljević Marko, quando arrivi dalla nostra coraggiosa madre

Ti prego di non farle del male

La mia parte, **Kraljević Marko**, la darai a nostra madre

Perché lei non otterrà mai più nulla da me.

Samo u jednom slučaju prevoditeljica se koristi oslovljavanjem „Principe Marko“ (stih 566.), na mjestu gdje u izvorniku imamo „kneže“. U prijevodu druge pjesme, one o vojvodi Radosavu Siverincu, prijevodi titula ne tretiraju se kao u petom primjeru, pa tako nalazimo više puta sintagmu „il duca di Siverin“ ili samo „Radosav di Siverin“, ali i sintagmu „il duca Vlatko Udinski“, što je međutim pojašnjeno u bilješci prevoditeljice, prema kojoj nije sigurno je li on vojvoda od Vidina (grada u Bugarskoj) ili od Udbine (grada u Hrvatskoj).¹⁵ Valja naglasiti da je prijevod Sare Trampuž bogato opremljen bilješkama, u većem broju i opširnijima negoli što ih nudi, primjerice, engleski prijevod, i to predstavlja velik doprinos prijevodu i razumijevanju teksta.

Prijevod kulturno specifičnih pojmova – vrste riba i ribarska oprema

Hektorović je u opisima ribarenja vrlo precizan, pogotovo u predstavljanju ribarske opreme, brodskih dijelova te imena riba.¹⁶ U tom aspektu, prijevod na talijanski jezik naspram drugih jezika olakšan je, kako sama prevoditeljica

¹⁵ Engleski prevoditelj Edward D. Goy odlučio se za prvu varijantu i prevodi sintagmu kao „Vladko of Vidin“. (Hektorović 1997: 75)

¹⁶ Prema analizi Zlate Šundalić o čestotnosti pojavljivanja životinja u Hektoroviću djelu, na prvom je mjestu riječ „riba“ (22 potvrde), koja tako na razini prikazanoga životinjskog svijeta u *Ribanju* potvrđuje njegovu pripadnost ribarskoj, a ne pastirskoj eklogi (Šundalić 2012: 168-169).

priznaje, zbog geografske blizine između dviju jadranskih obala. Dok Edward D. Goy napominje da mnoge od spomenutih riba pripadaju Sredozemlju i nemaju poznatih naziva u engleskom jeziku (Goy 1997: 18), na talijanskom jeziku taj problem gotovo da i ne postoji jer su ove vrste riba prisutne i na talijanskoj obali Jadrana (Trampuž 2007: 6). Kako je vidljivo u šestom primjeru, prijevod ihtionima posve je vjeran izvorniku:

Primjer 6

PETAR HEKTOROVIĆ		SARA TRAMPUŽ
arbun (1120) <i>Pagellus erythrinus</i>	Šargi, trilje koje tko god bi zbrojio, / I arbuni toje, vid bi se utrudio	Saraghi, triglie e pagelli : chiunque avesse voluto contarli, / Si sarebbe stancato la vista
čarnorep (1115) <i>Oblada melanura</i>	Čarnorepi tokoj nemali za timi / Kih biše velik broj ribami mev svimi	Ed inoltre delle occhiate tutt'altro che piccole / E questi pesci erano i più numerosi di tutti
drozak (1117) <i>Cremlabrus pavo</i>	Salpe se lovljahu, vrane, drozgi , pici,	Pescarono salpe, labridi, tordi pavoni , sparidi,
jastog (1637) <i>Homarus vulgaris</i>	Udri dva jastoga dobra i nemala, / Po sridi svakoga rana je dopala.	Prese due aragoste , entrambe piuttosto grandi, / Colpendo entrambe nel mezzo.
ježine (72) <i>Paracentrotus lividus</i>	Noseć skrabijicu i š njom pobuk novi / I staru mrižicu kom ježine lovi	Portando con sé una scatola e una nuova clava / Una vecchia reticella per pescare i ricci .
kanjac (741) <i>Serranus cabrilla</i>	Nahital bi kanjac , jer ovdje love se, / Procipov i janjac dokle on donese.	Avrei preso qualche perchia , perché qui si pesca / Finché lui non torna con del formaggio e dell'agnello.
komarča (1114) <i>Chrysophrys aurata</i>	I ke se micahu komarče velike,	E grandi orate che ancora si muovevano
kopit (723) <i>Spondylus gaederopus</i>	Zatim malo stavši kopit navadiše / Pak plav privezavši obid pripraviše	Allora sostarono per un po' per raccogliere degli spondilli / Dopo aver legato la nave, prepararono il pranzo.
pagar (1118) <i>Pagrus vulgaris</i>	Mev kimi višahu pagari velici,	Tra i quali erano impigliati dei grandi paraghi ,

PETAR HEKTOROVIĆ		SARA TRAMPUŽ
pic (1117) <i>Charax puntatus</i>	Salpe se lovljahu, vrane, drozgi, pici ,	Pescarono salpe, labridi, tordi pavoni, sparidi ,
salpa (1117) <i>Box salpa</i>	Salpe se lovljahu, vrane, drozgi, pici,	Pescarono salpe , labridi, tordi pavoni, sparidi,
šarag (1119) <i>Sargus</i>	Šargi , trilje koje tko god bi zbrojio, / I arbuni toje, vid bi se utrudio	Saraghi , triglie e pagelli: chiunque avesse voluto contarli, / Si sarebbe stancato la vista
škarpina (1113) <i>Scorpaena barbata</i>	Š njimi se hitahu škarpine kolike	Con essi pescarono molte scarpene
trilja (1119) <i>Mullus surmuletus</i> i <i>Mullus barbatus</i>	Šargi, trilje koje tko god bi zbrojio, / I arbuni toje, vid bi se utrudio	Saraghi, triglie e pagelli: chiunque avesse voluto contarli, / Si sarebbe stancato la vista
vrana (1117) <i>Labrus merula</i>	Salpe se lovljahu, vrane , drozgi, pici,	Pescarono salpe, labridi , tordi pavoni, sparidi,

Za tehničku terminologiju vezanu uz ribarenje i ribarsku opremu koja se upotrebljava na ribarskim brodovima, prevoditeljica se služila postojećim rječnicima i stručnim tekstovima o ribarenju i o plovidbi na Jadranu, te posebice navodi knjigu Carla De Marchesettija *La pesca lungo le coste orientali dell'Adria (Ribarenje duž istočne obale Jadrana)* objavljenu 1882. u Trstu. Prijevod stručne terminologije na talijanski, naspram drugih jezika, olakšan je i činjenicom da su mnogi leksemi zapravo romanizmi, tj. prepoznatljive riječi ili konstrukcije koje su, iz nekoga romanskoga govora, dijalekta ili jezika, usvojene u drugom neromanskom jeziku (Anić 2004: 216).

Iz sedmoga primjera izdvajamo talijanizme „arbor“ od lat. *arbor, arboris* (Castiglioni 2001: 93) = „stablo“; „argutla“ od mlet. *argola* < srlat. *argata* < lat. *ergata* > tal. *argano* (Battisti, Alessio 1968: 282) = „vitlo“; „luč“ i „lučaj“ od tal. *luce* < lat. *lux, lucis* (Battisti, Alessio 1968: 2275) = „svjetlo“; „lantina“ od tal. *l'antenna* < lat. *antenna* (Battisti, Alessio 1968: 219) (u riječi *lantina* član *la* spojio se s imenicom *antenna*), = „antena“; „timun“ od tal. *timone* < lat. *timo, timonis* (Battisti, Alessio 1968: 3792) = „kormilo“; „trata“ iz tal. *tratta* < lat. *tracta* < lat. *trahere* (Battisti, Alessio 1968: 3872) = „potegnuta“. No, baš među romanizmima uočavamo tri naziva – „argutla“, „lantina“ i „trata“ – za koja predlažemo, zbog navedene etimologije, drugačije leksičke odabire od onih koje je Trampuž

koristila. „Argutla“ bi se na talijanski mogla preciznije prevesti kao *pala* umjesto *barra*; „lantina“ se ne odnosi na „jedro“ već na dugačku drvenu motku na koju bi se pričvrstilo jedro pa bi bilo točnije prevesti je kao *antenna* ili *boma* umjesto *vela*; a za „trata“, tj. vrstu ribarske mreže kojom se opkoli ribu i steže u neprobojan obruč, umjesto hiperonima *rete* predlažemo hiponim *rete a strascico*.¹⁷

Primjer 7

PETAR HEKTOROVIĆ		SARA TRAMPUŽ
arbor (53) = jarbol	Činih da plav sprave, i arbor i jidro / I vesla da stave i timun i sidro.	A loro chiesi di preparare la barca, l' albero , la vela, / Di sistemarvi i remi, il timone e l'àncora.
argutla (107) = držalo kormila	Nu jidro napravi, argutlu izmi van, / I sve ino spravi, hodmo na drugu stran	Prepara la vela, tira fuori la barra , / Disponi tutto e passiamo dall'altra parte
jidro (53) = jedro	Činih da plav sprave, i arbor i jidro / I vesla da stave i timun i sidro.	A loro chiesi di preparare la barca, l'albero, la vela , / Di sistemarvi i remi, il timone e l'àncora.
kanjčenica (75) = sprava za hvatanje kanjaca (duga nit od strune s olovom i nekoliko udica)	Paškoj mu reče poj – kanjčenicu još daj.	Paskoj gli disse: “Va a prendere anche l'altra lenza ”.
kolac od kamika (83) = prsten od kamena	Zatim popadoše kolac od kamika , / Mrižu provargoše spustiv ga dolika.	Essi presero dunque un anello di pietra / Vi infilarono la rete e lo calarono.
kopitnjak (59) = duga motka s kliještima za vađenje kopita (vrsta školjke)	Kopitnjak i osti i lučaj zametaj, / S kim će ribe bosti večer vozeć uz kraj.	Le tanaglie , le fiocine e una bracciata di legna resinosa / Per trafiggere i pesci remando di sera nei pressi della riva.

¹⁷ Usp. Deanović (1958: 3-31) i Božanić, Lozić Knezović, Runjić-Stoilova, Tomelić Ćurlin (2012: 35-51).

PETAR HEKTOROVIĆ		SARA TRAMPUŽ
lantina (1215) = duga motka na koju je bilo pričvršćeno jedro	Mi toj govorivši lantinu svarnuše, / Timun načinivši, vesla zamaknuše	Mentre parlavamo, essi sciolsero la vela , / Disposero il timone e ritirarono i remi.
luč (1622) = smolasta borovina koja se stavlja na rebra svičala	Vazamši svičalo luč na nj postaviše	Fissando il lume sul suo supporto
lučaj (59) = drvo koje dobro gori (osobito borovo); u ribarenju služi kao baklja	Kopitnjak i osti i lučaj zametaj, / S kim će ribe bosti večer vozeć uz kraj.	Le tanaglie, le fiocine e una bracciata di legna resinosa / Per trafiggere i pesci remando di sera nei pressi della riva.
mriže tankoga tega (55) = lake mreže koje padaju sve do morskoga dna i plutom plivaju	I mriže tankoga tega , ke padaju / Der do dna morskoga, i putom plivaju.	E le reti dalle maglie sottili che scendono / Fino al fondo del mare trascinandosi durante la navigazione.
ost (59) = drveno koplje na koje je natakuta višezubna željezna vilica kojom se hvata riba	Kopitnjak i osti i lučaj zametaj, / S kim će ribe bosti večer vozeć uz kraj.	Le tanaglie, le fiocine e una bracciata di legna resinosa / Per trafiggere i pesci remando di sera nei pressi della riva.
plav (50) = brod	Kim je plav postelja kad litnji lov biva	La barca è il loro letto durante la pesca estiva
pobuk (71) = sprava za bućanje (na štapu natakut drven stožac s izdubljenim dnom)	Noseć skrabljicu i š njom pobuk novi / I staru mrižicu – kom ježine lovi.	Portando con sé una scatola e una nuova clava / Una vecchia reticella per pescare i ricci.
sidro (54) = sidro	Činih da plav sprave, i arbor i jidro / I vesla da stave i timun i sidro .	A loro chiesi di preparare la barca, l'albero, la vela, / Di sistemarvi i remi, il timone e l' àncora .

PETAR HEKTOROVIĆ		SARA TRAMPUŽ
svičalo (1622) = sprava u obliku željeznih rebara koja se zatakne na pramac	Vazamši svičalo luč na nj postaviše	Fissando il lume sul suo supporto
timun (54) = kormilo	Činih da plav sprave, i arbor i jidro / I vesla da stave i timun i sidro.	A loro chiesi di preparare la barca, l'albero, la vela, / Di sistemarvi i remi, il timone e l'àncora.
trata (772) = mreža potegača	Ki u njoj plavi vežu liti dohodeći, / Na šest mist potežu tratu tuj loveči.	Dove vengono legate le barche che vi approdano d'estate, / Essendovi sei punti dov'è possibile gettare le reti .
vesla (54) = vesla	Činih da plav sprave, i arbor i jidro / I vesla da stave i timun i sidro.	A loro chiesi di preparare la barca, l'albero, la vela, / Di sistemarvi i remi , il timone e l'àncora.

Zaključak

Prijevod Sare Trampuž hvale je vrijedan, prvi i najvažniji korak prema nekom budućem filološki temeljitijem i versifikacijski složenijem prepjevu. Tekst prijevoda omogućuje talijanskoj publici da se upozna sa sadržajem Hektorovićeve izvornika i, s obzirom na činjenicu da je jezični registar suvremen, talijanski čitatelj razumije tekst mnogo lakše negoli hrvatski, kojemu je renesansni, čakavsko-staroštokavski idiolekt izvornika često teška prepreka. Ako se uzme u obzir da je izvornik prilično opsežan, ne čudi što je prijevod mjestimice uspjeliji, mjestimice manje uspješan. Pohvalno je što je prevoditeljica odlučila zadržati sve kulturno specifične elemente izvornika, i većinu njih kvalitetno rastumačiti u velikome broju popratnih bilježaka. Bilo bi uputno, u daljnjem radu na prijevodu, pokušati prenijeti i neka od stilskih obilježja izvornika i izbjeći, koliko je moguće, one prijevodne postupke kojima se dodaje u izvorniku nepostojećega sadržaja. Suvremenoj recepciji Hektorovića u Italiji sigurno bi pridonijelo i prevođenje romana za mlade *Mandrač* Zvonka Todorovskog (2005.) u kojem se na zanimljiv i pustolovan način reinterpreteraju biografske činjenice o Hektoroviću, i predstavlja *Ribanje* kao autobiografsku epizodu. Za hrvatsko-talijanske književne i kulturne veze postojanje prijevoda Sare Trampuž značajno je i otvara nove mogućnosti istraživanja.

Izvori

- Petar Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Nart-trgovina, Zagreb 2000.
- Petar Hektorović, *La pesca e i discorsi dei pescatori*. Prev. Sara Trampuž, 2015.
Dostupno na:
www.viaggioadriatico.it/ViaggiADR/biblioteca_digitale/titoli/scheda_bibliografica.2015-07-09.3156583211
- Petar Hektorović, *Fishing and Fishermen's Conversations*. Prev. Edward D. Goy, Faros, Stari Grad 1997.

Literatura

- Vladimir Anić; Dunja Brozović Rončević; Ivo Goldstein; Slavko Goldstein; Ljiljana Jojić; Ranko Matasović; Ivo Pranjković, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Svezak 9, EPH i Novi Liber, Zagreb ²2004.
- Carlo Battisti; Alessio, Giovanni, *Dizionario etimologico italiano*, Barbera, Firenze 1968.
- Jerko Bezić, Kakve je napjeve Hektorović priložio svom *Ribanju i ribarskom prigovaranju?*, *Arti musices*, I, 1969., 75–90.
- Joško Božanić; Katarina Lozić Knezović; Anita Runjić-Stoilova, Marijana Tomelić Ćurlin, Leksička norma u hrvatskoj maritimološkoj leksikografiji 20. Stoljeća, *Filologija*, 57, 2012., 35-51.
- Bojan Bujić, Muzika, etos i prošlost u Hektorovićevu *Ribanju i ribarskom prigovaranju*, u: Hektorović, Petar *Fishing and Fishermen's Conversations*, Prev. Edward D. Goy, Faros, Stari Grad. 1997., 141–158.
- Luigi Castiglioni; Scevola Mariotti, *Vocabolario della lingua latina. Latino italiano-italiano latino*, Loescher, Torino ³1996.
- Arturo Cronia, *Storia della letteratura serbo-croata*, Nuova accademia editrice, Milano 1956.
- Mirko Deanović, Terminologia marinara e peschereccia a Ragusavecchia (Cavtat). *Studia Romanica et Anglicana Zagrabiensia* 5, 1958., 3–32.
- Valnea Delbianco, *Talijanski kroatist Arturo Cronia*, Književni krug, Split 2004.
- Valnea Delbianco, Sanja Roić, Pescare e narrare. I viaggi adriatici di Petar Hektorović, *Questioni odepatiche. Modelli e momenti del viaggio adriatico*, Palomar, Bari 2007., 219–233.
- Jean Delisle; Hannelore Lee-Jahnke; Monique C. Cormier, *Terminologia della traduzione*, Prev. C. Falbo i M. T. Musacchio, Hoepli, Milano 2006.
- Giacomo Devoto; Gian Carlo Oli, *Il Devoto-Oli Vocabolario della lingua italiana*, ur. Luca Serianni i Maurizio Trifone, Le Monnier, Milano 2007.
- Enciclopedia Treccani*. Dostupno na www.treccani.it

- Edward Goy, D. Hektorović i njegovo *Ribanje*, u: Hektorović, Petar *Fishing and Fishermen's Conversations*, Prev. Edward D. Goy, Faros, Stari Grad 1997., 5–18.
- Iva Grgić Maroević, *Poetike prevođenja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2009.
- Dubravko Jelčić, *Storia della letteratura croata*, ur. Ruggero Cattaneo, Guépard Noir, Milano 2005.
- Hrvatski biografski leksikon*. Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/>
- Leksikon pisaca Jugoslavije II, Đ-J*, Matica srpska, Beograd 1979.
- Bruno Osimo, *Manuale del traduttore*, Hoepli, Milano 2008.
- Nataša Pavlović, *Uvod u teorije prevođenja*, Leykam, Zagreb 2015.
- Zlata Šundalić, Carstvo animalia u Hektorovićevu *Ribanju i ribarskom prigovaranju*, u: *Dani hrvatskoga kazališta*, Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 38, 1, HAZU i Književni krug, Split 2012., 159–195.
- Franjo Švelec, Hektorović uz Marulića i Zoranića svjedok osebnosti hrvatske renesansne knjiženosti, *Iz starije hrvatske književnosti*, Erasmus naklada, Zagreb 1998., 73-80.
- Zvonko Todorovski, *Mandrač*, Lukom, Zagreb 2005.
- Josip Torbarina, Hektorovićevo *Ribanje* u kontekstu evropske književne tradicije, *Zbornik radova o Petru Hektoroviću*, ur. Jakša Ravlić, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, 6, Zagreb 1970., 200-223.
- Sara Trampuž, Introduzione, 2007., Hektorović, Petar, *La pesca e i discorsi dei pescatori*. Prev. Sara Trampuž, 2015. Dostupno na: www.viaggioadriatico.it/ViaggiADR/biblioteca_digitale/titoli/scheda_bibliografica.2015-07-09.3156583211

Sažetak

Prvi cjeloviti talijanski prijevod Hektorovićeva *Ribanja i ribarskoga prigovaranja* plod je entuzijazma slovensko-talijanske znanstvenice i prevoditeljice Sare Trampuž. Prijevod je nastao još 2006. godine i do danas nije objavljen u tiskanom obliku, već je dostupan samo na mrežnoj poveznici portala Viaggio adriatico. Iako je neobično da se ovo renesansno djelo tek u 21. stoljeću prvi puta predstavlja talijanskoj znanstvenoj i široj publici, razlog vjerojatno leži u njegovoj davnoj diskvalifikaciji iz pera poznatoga talijanskog slavista Artura Cronije. Usporedbom izvornika i talijanskoga prijevoda članak analizira traduktološki pristup prevoditeljice, raščlanjen u pojedinačne prijevodne strategije. Posebna pažnja posvećuje se analizi prijenosa kulturno specifičnih elemenata, poput toponima, antroponima i ribarskoga nazivlja, koji obilježavaju geografski i kulturni prostor izvornika.

The Translational Approach, Strategies and Cultural Contribution in the First Integral Italian Translation of Hektorović's Eclogue *Fishing and Fishermen's Conversations*

(Summary)

The first full Italian translation of Hektorović's *Fishing and Fishermen's Conversations* is the result of the enthusiasm of Slovenian-Italian scientist and translator Sara Trampuž. It was completed already in 2006, but has not yet appeared in printed form, although, since the summer of 2015 it is available in digital form on the Viaggio adriatico project's website. It may seem odd that it has taken such a long time for the Italian public to be presented with this masterpiece of Croatian renaissance literature and one of the reasons behind this delay can be detected in its having been disqualified early on by the renowned Italian Slavist Arturo Cronia. By comparing the original and the translation, the paper reveals the applied translational approach, subdivided into different translational strategies. It focuses especially on the transfer of culturally specific elements, such as toponyms, anthroponyms and fishing vocabulary, which define the geographic and cultural space of the original.

Key words: Hektorović, fishing eclogue, Italian translation, translational analysis.